

Türk Eğitim Sisteminin Geleceği

Prof. Dr. Yüksel Kavak

Kendi içimizde yaşarken çok fazla sorunumuz yoktu. 1980'lere kadar Türkiye içine kapalı olarak yaşadı ve belki de mutluyduk. Fakat 1980'lerden sonra her alanda dış açılma politikaları ve bunu izleyen küreselleşme eğilimleri, iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve en yakın zamandaki Avrupa Birliği ile tam üyelik görüşmelerinin başlaması ortaya çıkınca, uluslararasılaşma konusu bizi sıkıntıya sokmuştur. Krizin başlangıç noktası burasıdır. Niçin krize sokmuştur? Çünkü geçmişte ağır ağır gidiyorduk. Bize hiç kimse bir şey demiyordu. Kendi içimizde karşılaştırmalar yapıyorduk ve kendimizi çok fazla gerilerde görmüyorduk.

Ancak gelişmiş ülkeler topluluğunun içinde yer almaya kalktığımız zaman, gelişmiş ülkeler karşınıza kriterleri koymuşlardır. Demişlerdir ki, bu kriterleri karşıladığınız anda bizim aramızda yerinizi alabilirsiniz. İşte o zaman kendimize baktık. Peki, nedir aramızdaki fark? Birkaç göstereyle ortaya koymaya çalışacağım.

1. 2000 nüfus sayımına göre yetişkin nüfusumuzun %14'ü okumaz-yazmaz. Yaklaşık olarak yetişkin nüfusumuzun içinde 6,5 milyon kişi okumaz-yazmaz. Bunun 5 milyona yakını kadın. Önümüzdeki bir numaralı konu bu. Bugün gelişmiş ülkelerde okur-yazarlıkla ilgili bir gösterge yoktur. Uluslar arası kaynakları taradığımız zaman, okur-yazarlık göstergesi gelişmiş ülkelerde kalkmıştır. Onlar için anlamlı bir gösterge olmaktan çıkmıştır, daha başka göstergeler ortaya çıkmıştır.
2. 2000 yılında Dünya Eğitim Konferansında öngörülen bir konu var: 2005'in sonunda tüm ülkeler ilköğretim ve ortaöğretimde cinsiyet eşitliğini sağlayacak. 2005'in Aralık ayına 6 ayımız kaldı. Türkiye'de yaklaşık olarak 1 milyon civarında zorunlu eğitim çağındaki çocuk okula devam edemiyor. UNICEF' in izleme raporlarında Türkiye dünyadaki 170 civarındaki ülkeden 12 ülke arasında yer alıyor. Bu standarda ya da bu hedefe ulaşamayacak ülkelerin arasında gösteriliyor.
3. Okullaşma oranlarıyla ilgili olarak ortaöğretimdeki okullaşma oranımız yaklaşık %50'lerde. İlköğretimdekini biraz önce söyledim. Bu, şu demektir. Eğer 11-12 yıllık zorunlu eğitime çıkarsak, bu %50'nin ikiye katlanması gerekecektir. Bunun yaklaşık olarak nüfus bakımından getireceği yük, 2-2,5 milyon civarında ek öğrenci anlamına gelir.
4. Yüksek öğretimdeki okullaşma oranı, açık öğretimi dışta tuttuğumuzda, %20. Bugün Avrupa Birliği ülkelerinin ortalaması %35'ler civarındadır. Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'da bu oran %60'ın üzerindedir. Bir başka gösterge ise ortalama eğitim süresidir.

Türkiye'nin son rakamı 5,3 yıl. Avrupa Birliği ülkeleri ortalaması 8,4 yıl. Birkaç gelişmiş ülke ortalaması, Kanada 11,6 yıl Almanya 10,2 yıl, Yeni Zelanda 11,7 yıl. Aramızdaki fark bu. Bizim 5,3 yıl olan ortalama eğitim süremiz, Avrupa Birliği ülkelerinde 8 yıl

civarında, daha kitlesel düzeyde yüksek öğretim uygulayan ülkelerde ise yaklaşık 10-11 yılı bulmuş durumda.

Bir başka nokta harcamalarla ilgili. Yani buraya nasıl ulaştık. Çünkü bir yerde sizin ulaşmış olduğunuz noktayı ayırmış olduğunuz kaynaklarınız belirliyor. Nedir kaynaklarla ilgili durum? Bunun en somut göstergesi öğrenci başına ne kadar harcıyorsunuz? Somut gösterge bu.

Yüksek öğretimde öğrenci başına harcadığımız kaynak 4.000 Dolar civarında. Oysa Japonya, Almanya, Kanada ve pek çok gelişmiş ülkede 10.000 Doların üzerinde. Bize yakın olan ülkeler Yunanistan ve Portekiz. Dolayısıyla bu aynı zamanda eğitimde kalitenin de bir göstergesi olarak karşımıza çıkıyor. Bir yerde 4.000 Dolar civarında harcama yaparak eğitim sunuyorsunuz, bir başka yerde 10.000 Dolar civarında harcama yaparak eğitim hizmeti sunuyorsunuz.

Bu kaynak miktarı ilköğretim ve ortaöğretimde daha da dramatik durumda. Örneğin ilköğretimde bizde 500 Dolar civarında bir harcama var, fakat bu konuyla ilgili resmi veri yok, çünkü birim harcamayı sağlıklı bir biçimde henüz çıkaramıyoruz. Bununla ilgili veri üretemiyoruz. Bazı ülkeler; Yunanistan 3.000 Dolar, Güney Kore 3.000 Dolar, Japonya 5.000 Dolar harcıyor. Yani bazı ülkeler ilköğretimde Türkiye'nin harcadığının yaklaşık 8-10 katı harcama yapmaktadır. Bunlar yıllık harcama. Aynı şey, ortaöğretim için de geçerlidir. Dolayısıyla sabah sunulmuş olan PISA sonuçlarının kökenlerinin nerede olduğunu ayırmış olduğumuz kaynaklarda aramamız gerekir.

Ne kadar insana eğitim hizmeti sunduğumuzu, yani kitlelere sunmuş olduğumuz eğitim hizmetiyle kaynaklar arasındaki bağlantılarımızı kurmamız gerekiyor. Bu 3-5 yılda ortaya çıkan bir sonuç değildir. Bugün gelmiş olduğumuz noktayı 50-60 yıllık geçmişte aramamız gerekiyor.

Bakınız, somut bir örnek vereyim. 1974 - 1980 yılları arasında Türkiye'de üniversitelerin kontenjanları 38.000 ile 40.000 arasında değişmiştir. Bu dönem içinde hiç mi yatırım yapmadık üniversitelere? Niçin genişleyemedik?

Bir ülkede 5-6 yıl içinde acaba hiç mi yatırım yapıp genişleme olmadı da 5-6 yıl kontenjanlarımızı sabit noktada tutabiliyoruz? İşte, 1970'lerde, 1980'lerde sabit tuttuğumuz yerde bugün krizle karşı karşıyayız. Nedir krizin özü? Türkiye'nin uluslar arası topluluğun içinde yer alamamasındaki temel kriz, eğitilmiş insan gücü stokları açısından geri kalma noktasıdır. Bunu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının insani gelişmişlik endeksindeki sıramızda da görüyoruz. Yaklaşık olarak 70. sıralardayız. Bütün bunlar Türkiye'de şimdi hem kamu yönetimini, hem de eğitim yönetimini ciddi bir sıkıntıya sokmuş durumda. Ne yapacağız ve nasıl yapacağız? Kısa süre içinde çok şeyler yapmak istiyoruz.

Ama kolay değil. Eğitim işinde sorunları çözmek bugünden yarına mümkün değil. Hatta istediğiniz kadar kaynağı bulabilseniz dahi, eğitim hizmetini sunmanız mümkün değildir. Örn. TÜBİTAK'ın hazırlamış olduğu 2023 bilim ve teknoloji vizyonunda Türkiye'nin 2013 yılına kadar bilim adamı sayısının 150.000 olması öngörülüyor.

Bugün sayımız 27.000. 27.000'i 150.000'e çıkarmak istiyoruz. Bunu 7-8 yıl içinde çıkarmak istiyoruz. Peki, buraya kaç yılda geldik? 1933'ten başlarsak, 80 yılda buraya geldik. 80 yılda ulaşmış olduğumuz düzey 30.000'ler civarında ortaöğretim üyesi. Bunu beşe katlamak istiyoruz. İşte, gelişmiş ülkelerle aramızdaki açık bu kadar ciddi boyutlarda.

Peki, ne yapacağız? Bunun karşısında çaresiz miyiz? Hayır! Bir numaralı konu şu. Koşmamız gerekiyor. Birincisi koşmamız gerekiyor. Yani Türkiye temposunu değiştirmeli. Herkes bugünün dünden çok farklı olduğunu algılamalı. Öncelikle küresel hadisenin ne olduğunu, eğilimlerin ne olduğunu kavramalı. Pek çok insanımız bunu kavrayamadı. Yani uluslar arası topluluğun içinde neler oluyor? Nasıl oluyor? Bunun bize yansımaları ne olacak? Bunu henüz algılayabilmiş noktada değiliz. O halde önce bunu algılamalı ve tempomuzu yükseltmeliyiz. Yani dünkü tempoyla bugün ve yarın işlerimizi yürütmemiz mümkün değildir. Bir kere bunu algılamamız gerekiyor.

İkincisi: Eğitim sistemi açısından baktığımızda kilit öge öğretmen. İstedığımız kadar bina yapalım. İstedığımız kadar binaları bilgisayarlarla ve yeni teknolojilerle donatalım. Sorunu çözmemiz mümkün değildir. Öncelikle bu bizi öğretmen yetiştirme sistemine götürecektir. Türkiye'nin öğretmen yetiştirme konusunu ciddi bir biçimde masaya yatırması gerekir. Yani hadisenin niteliksel tarafı var, sayısal boyutunu belki çözebiliriz, ama asıl gelecek kuşakları nasıl kurtarıyoruz sorusuna odaklanmalıyız. Yani Türkiye'nin şuna bakması lazım; 2040-2050'yi nasıl kurtarıyoruz sorusuna bakması lazım. O nedenle öğretmen yetiştirme konusu kritik bir öge olarak karşımıza çıkıyor.

Üçüncü nokta: Genişleme ihtiyacı kaçınılmaz. Her kademedeki genişleme ihtiyacı kaçınılmaz. İlköğretimde yeni kapasitelere hala ihtiyacımız var. Çünkü okullarımızın büyük bir bölümü hala ikili öğretim yapıyor. 2,5-3 milyon civarında çocuğumuza ikili öğretim hizmetiyle ancak eğitim hizmeti ulaştırabiliyoruz. Ortaöğretimde aynı şekilde, kapasiteleri ikiye katlamamız gerekiyor ve yüksek öğretimde %20'lik okullaşma oranlarıyla Ortadoğu ülkelerinin gerisindeyiz.

Yüksek öğretimde hem sayısal genişlemeyi, hem kalite geliştirme konusunu nasıl çözebiliriz? Bunları Türkiye ciddi bir biçimde masaya yatırmalıdır. Bu kadar sorunumuz var; fakat bu kadar sorunun kamu yetkilileri ve siyaset platformlarında ciddi bir biçimde tartışıldığına da tanık olamıyoruz. Asıl şaşırtıcı olan yer bence burası.

Akademik çevrelerde değişik biçimlerde bu tartışılıyor. Ama akademik çevreler icra yerleri değildir. Buralar sorunları çözecek yerler değildir. Asıl bunun siyasi platformlarda daha ciddi bir biçimde tartışılması ve kamu yönetiminin bunu daha ciddi bir biçimde masaya yatırması gerekiyor.

Son olarak finansman sorunu konusu var. Kaynakları nasıl sağlayacaksınız. Hiç kuşkusuz herkes eğitim hizmetinin bir kamu hizmeti olduğunu kabul eder. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim aşamasında ve büyük ölçüde de yüksek öğretim aşamasında. Buna hiç kimsenin bir itirazı olamaz. Ancak gelmiş olduğumuz nokta, Türkiye'nin eğitim hizmetlerini kamu kaynaklarıyla çözmesini olanaklı kılmıyor.

Yapılacak iş nedir? Yapılacak iş şu, öncelikle kamu kaynakları ciddi bir biçimde artırılmalıdır. Birinci boyutu burası. İkinci boyut; toplumun tüm kesimleriyle eğitim finansmanına katılmanın yol ve yöntemlerini ve yasal yollarını bulmak zorundayız. Yani, Türkiye'nin eğitimde atılım sağlayabilmesi için toplumsal seferberlik ilan etmesi gerekiyor. Dünya Bankasından sağlanan 300 milyon Dolarlık kredi veya Avrupa Birliğinden sağlanan 100 milyon Euro'luk hibelerle Türkiye'nin eğitimi sorununu çözmek mümkün değildir.

Bunlar Türkiye için ancak pilot proje olabilir. Türkiye'nin büyüklüğünü düşündüğümüzde bunlar ancak pilot proje düzeyinde katkılardır, ama anlamlı katkılardır.